

Wojciech Nowacki

Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin Oddział w Jadwisinie

ZMIANY CEN ZIEMNIAKÓW JADALNYCH W POLSCE W LATACH 2002-2012

CHANGES IN POTATOES PRICES IN POLAND IN THE YEARS 2002-2012

Słowa kluczowe: ziemniaki jadalne, ceny, rynek

Key words: table potatoes, prices, market

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie zróżnicowania cen ziemniaków jadalnych w Polsce w latach 2002-2012. Udowodniono, że poziom cen za ziemniaki jadalne był zmienny w latach, a także zależał od miejsca ich sprzedaży. Ceny detaliczne ziemniaków były średnio 2-5 razy wyższe od cen płaconych rolnikom. Wykazano także regionalne zróżnicowanie cen na rynkach hurtowych w kraju. Poziom cen detalicznych ziemniaków zależał od miejsca sprzedaży i sposobu przygotowania towaru do obrotu. Wysoka zmienność oraz niski poziom cen zniechęca rolników do uprawy ziemniaków.

Wstęp

Ceny sprzedaży są najważniejszym z czynników wpływających na opłacalność produkcji i jej zmienność w czasie [Cholewa 2011]. Również ceny ziemniaka jadalnego podobnie jak i innych warzyw czy owoców kształtowane są przez mechanizm rynkowy i są wynikiem relacji podaży i popytu. Cechą charakterystyczną cen ziemniaków jadalnych w większości krajów, w tym także w Polsce, jest ich duża zmienność w czasie i przestrzeni. Poziom cen ziemniaków jadalnych w Polsce w ostatnich latach był zbliżony do cen w innych krajach europejskich [Rembeza 2012]. Zależy on w znacznym stopniu od poziomu urodzaju ziemniaków w danym roku i w danym kraju [Rembeza 2011]. Globalizacja handlu w znaczny sposób zakłóca tę relację. Producenta ziemniaka jadalnego interesuje udział ceny jaką otrzymuje za sprzedany i wprowadzony do dystrybucji towar w relacji do jego ceny końcowej detalicznej [Nowacki 2009]. Coraz powszechniejsze stosowanie różnych form konfekcjonowania ziemniaka jadalnego jako świeżego warzywa wydłuża kanały dystrybucyjne, a w tym stosowanie różnego poziomu marż handlowych. Wysokość marż handlowych powinna być pochodną ponoszonych kosztów w przygotowaniu towaru do handlu, jak i samego procesu sprzedaży. Jednak nie zawsze tak jest. W praktyce przyjmuje się, że cena towaru nieprzetworzonego płacona dla rolnika nie powinna stanowić mniej niż 30% poziomu cen detalicznych [Nowacki 2012a]. Niższy udział świadczy o niezrównoważonym, źle zorganizowanym rynku.

Celem badań było przedstawienie zróżnicowania cen ziemniaków jadalnych w Polsce w latach 2002-2012.

Materiał i metodyka badań

Jako podstawę do przeprowadzenia analizy wykorzystano dane GUS za lata 2002-2012, dotyczące cen skupu ziemniaków jadalnych prowadzone przez różne podmioty gospodarcze [*Rocznik statystyczny...2002-2012, Rynek ziemniaka* 2011] oraz dane IHAR oddział Jadwisin, pochodzące z wykonywanego w latach 2002-2012 ogólnokrajowego monitoringu, dotyczącego cen rynkowych uzyskiwanych w różnych kanałach dystrybucyjnych ziemniaków jadalnych reprezentatywnych dla całego kraju. Analizowano poziom cen ziemniaków jadalnych sprzedawanych hurtowo w gospodarstwach rolnych bezpośrednio przez rolników, na 20 targowiskach miejskich w różnych województwach, na 5 rynkach hurtowych w różnych regionach kraju oraz ziemniaków jadalnych konfekcjonowanych dostarczanych bezpośrednio do sieci sklepowych, a także poziom cen detalicznych ziemniaków jadalnych w różnych placówkach handlowych (super- i hipermarkety, małe sklepy spożywcze i owocowo-warzywne, sklepy z żywnością ekologiczną) w aglomeracji warszawskiej.

Wyniki badań

W ofercie rynkowej sprzedawane są ziemniaki jadalne wczesnego i jesiennego zbioru, ziemniaki jadalne przeznaczone dla przetwórstwa spożywczego, ziemniaki skrobiowe stanowiące surowiec w przemyśle krochmalniczym lub gorzelnicznym oraz materiał rozmnożeniowy, czyli sadzeniaki ziemniaka (kwalifikowane i niekwalifikowane). Największy i najważniejszy segment rynku ziemniaka w Polsce stanowią ziemniaki jadalne. Corocznie na polskim rynku sprzedaje się ich około 2 mln t. Obserwuje się duże wahania ich cen, które najbardziej zależą od wysokości uzyskanych plonów i ich jakości w danym sezonie.

Wysokość ich cen zależy także od miejsca i formy sprzedaży ziemniaków. W tabeli 1 zestawiono ceny za ziemniaki jadalne w Polsce w latach 2002-2012 z uwzględnieniem różnych miejsc sprzedaży towaru. Najniższe ceny uzyskują ci rolnicy, którzy sprzedają ziemniaki hurtowo bezpośrednio z gospodarstwa ogniwom pośredniczącym. Średnio za 10 analizowanych sezonów cena ta wyniosła nieco ponad 300 zł/t, ale w lata nieurodzaju przekraczała wartość 660 zł/t, a w lata urodzaju spadała do poniżej 200 zł/t. Najwyższe ceny hurtowe (ponad 2,5-krotnie) uzyskać można było za ziemniaki konfekcjonowane (odpowiednio przygotowane i jednostkowo pakowane) sprzedawane wprost do sklepów. Również 2-krotnie wyższe ceny za ziemniaki jadalne od cen sprzedawanych w gospodarstwie uzyskiwali rolnicy na targowiskach lokalnych, sprzedając

Tabela 1. Zróżnicowanie cen ziemniaków jadalnych w zależności od miejsca ich sprzedaży w Polsce w latach 2002-2012

Table 1. Variations in table potatoes prices depending on where they are sold in Poland in the years 2002-2012

Lata/ Years	Miejsce sprzedaży/Place of sale					Poziom cen detalicznych/ Level of retail prices
	wprost z gospodarstwa/ straight from the farm	skup/ procurement	rynki hurtowe/ wholesale market	targowiska lokalne/ city market	ziemniaki pako- wane dostarcza- ne do sklepu/packed potatoes delivered to the shop	
zł/t/PLN/t						
2002/2003	180	228	335	387	600	<i>b.d./nd</i>
2003/2004	210	246	370	416	650	320-1790
2004/2005	195	230	360	426	620	590-2000
2005/2006	370	450	767	850	1200	400-1500
2006/2007	600	581	900	1050	1300	800-2700
2007/2008	220	250	394	561	800	490-1990
2008/2009	383	297	681	684	800	1000-1999
2009/2010	367	317	643	788	880	900-3000
2010/2011	610	650	1074	1100	950	1200-3500
2011/2012	190	300	400	450	650	700-2000
Średnio/Average	309	334	550	631	808	533-1707
Wzrost ceny w stosunku do ceny płaconej przy zakupie w gospodarstwie/ Increase in prices compared to the price paid when buying in the farm [%]	100	108	178	204	261	172-552

Źródło: opracowanie własne i dane GUS

Source: own study based on CSO data

Tabela 2. Poziom cen ziemniaków jadalnych na wybranych rynkach hurtowych (2010-2012)
 Table 2. The level of table potatoes prices at selected wholesale markets (2010-2012)

Rok/Miesiąc/ Year/month		Poziom cen na rynkach hurtowych [zł/t]/ Level of prices on wholesale markets [PLN/t]					
		Warszawa	Poznań	Łódź	Gdańsk	Lublin	średnio/average
2010	I	900	500	530	730	800	697
	II	950	620	600	800	900	774
	III	950	600	630	920	800	780
	IV	920	570	570	900	750	742
	V	970	570	530	870	800	748
	VI	3000	2500	830	3000	800	2026
	VII	1800	1470	1300	800	2500	1574
	VIII	850	780	900	1070	1300	980
	IX	850	800	850	1320	1000	964
	X	900	850	850	1000	850	890
	XI	900	850	850	1100	850	910
	XII	900	830	870	1000	750	870
Średnio/Average		1158	864	756	1045	1008	966
2011	I	1120	983	1015	1000	967	1017
	II	1165	1070	1083	1225	1158	1140
	III	1223	1275	1250	1450	1308	1301
	IV	1280	1265	1400	1325	1325	1319
	V	1370	1333	1368	1300	1350	1344
	VI	1525	1483	1175	1475	1625	1457
	VII	1438	1050	768	1000	1050	1061
	VIII	788	683	458	625	867	684
	IX	590	330	335	443	525	385
	X	425	350	300	615	450	428
	XI	400	350	340	500	430	404
	XII	450	350	450	400	450	420
Średnio/Average		981	877	829	947	959	919
2012	I	350	350	300	400	450	370
	II	450	350	300	370	470	388
	III	400	350	300	370	480	380
	IV	430	300	300	370	450	370
	V	450	350	300	430	450	396
	VI	600	550	450	900	600	620
	VII	450	500	450	350	450	440
	VIII	350	450	300	350	400	370
	IX	440	380	330	450	470	414
	X	450	400	350	450	470	424
	XI	450	400	370	500	450	434
	XII	615	567	600	660	650	618
Średnio/Average		453	412	354	467	483	434
Średnio za 3 lata/ Average for 3 years		864	718	646	820	672	744

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

towar bezpośrednio konsumentom. Z przedstawionej analizy cen wynika także bardzo wysokie zróżnicowanie ich poziomu w poszczególnych sezonach badanego okresu. Ceny detaliczne za ziemniaki jadalne były wyższe o 70-550% od cen hurtowych u producenta. Niższe wykazane w tabeli ceny detaliczne dotyczyły z reguły najgorszej jakości towaru (tzw. przecenionego), a wyższe towaru pełnowartościowego.

W tabeli 2 przedstawiono wahania cen ziemniaków jadalnych w ostatnich 3 latach na 5 wybranych rynkach hurtowych w kraju. Przedstawione dane wskazują, że istnieją różnice w poziomie cen pomiędzy regionami. Najwyższe ceny za ziemniaki jadalne odnotowano w Warszawie i Gdańsku, a najniższe ceny występowały w Łodzi i Lublinie. Ceny w czerwcu i lipcu na wszystkich rynkach hurtowych dotyczyły ziemniaków wczesnego zbioru (tzw. młodych). Ich poziom (podobnie jak w pozostałych miesiącach) był bardzo zróżnicowany w analizowanych sezonach. Najniższe ceny odnotowano w 2012 r., a najwyższe w latach 2010 i 2011 r. Szczególnie 2012 r. był generalnie korzystny dla plonowania ziemniaków w Polsce, co spowodowało niższe ceny ziemniaków jadalnych w całym kraju.

Wykonany w listopadzie 2012 r. monitoring rynku ziemniaków jadalnych aglomeracji warszawskiej (tab. 3), wykazał znaczące zróżnicowanie cen detalicznych pomiędzy badanymi placówkami handlu, a także w odniesieniu do cen hurtowych. Należy zaznaczyć, że listopad 2012 r. był okresem bardzo niskich cen ziemniaków jadalnych. Producenci ziemniaków nie mogli wtedy sprzedać swoich zbiorów z uwagi na nadwyżkę podaży nad popytem. Średnie ceny detaliczne ziemniaków w sklepach wynosiły 0,8-1,0 zł/kg. Maksymalne ceny detaliczne oferowane w sklepach w tym czasie wynosiły 1,2-1,3 zł/kg, a w sklepach z żywnością ekologiczną nawet 2,5 zł/kg. Poziom cen detalicznych w danym sezonie we wszystkich sklepach zależał od wielkości i rodzaju opakowania, a także od ich formy przygotowania do handlu (myte, szczotkowane, bez przygotowania). Istotna była także jakość oferowanego towaru i wynegocjowana z dostawcą cena zakupu.

Tabela 3. Monitoring rynku ziemniaków jadalnych aglomeracji warszawskiej (listopad 2012)
Table 3. Potato market monitoring Warsaw agglomeration (November 2012)

Wyszczególnienie/ Specification	Miejsce sprzedaży/Place of sale					
	rynek hurtowy/ wholesale market	targowiska miejskie/ city market	hipermarket/ hypermarket	supermarket/ supermarket	mały sklep/ small shop	sklep ekologiczny/ organic shop
Wielkość opakowania/ Package size [kg]	15,0; 30,0	2,5; 10,0; 15,0; 20,0	1,5; 2,0; 2,5; 5,0; 10,0	2,0; 2,5	2,5	2,5
Cena [zł/kg]/ price [PLN/kg]:						
- średnio/average	0,37	1,0	1,00	0,80	1,00	2,00
- min.	0,35	0,80	0,70	0,30	0,70	1,50
- max.	0,40	1,20	1,30	1,30	1,20	2,50
Przygotowanie do handlu/Preparing to trade [%]						
- myte/washed	0	0	70	70	30	10
- szczotkowane/brushed	10	20	30	30	50	80
- bez przygotowania/ without preparation	90	80	0	0	20	10

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzona analiza poziomu cen ziemniaków jadalnych w Polsce w ostatnich latach wskazuje, że chociaż generalne trendy krajowego rynku w tym zakresie są zbieżne z trendami w innych krajach europejskich i wynikających z wolnorynkowych relacji podaży-popytowych, to należy odnotować znaczące różnice pomiędzy cenami hurtowymi uzyskiwanymi przez rolników przy ich sprzedaży wprost z gospodarstwa a cenami detalicznymi. Ziemniaki są warzywem powszechnie i masowo sprzedawanym i używanym w polskiej kuchni. Są podstawowym produktem żywnościowym w diecie Polaków [Nowacki 2012b]. Ponad 5-krotnie wyższe ceny detaliczne od cen płaconych rolnikowi świadczą o nierównowadze negocjacyjnej handlowców i producentów. Rozproszona oferta rynkowa wynikająca z aktualnej struktury agrarnej upraw ziemniaków w kraju, brak działających grup producenckich, nadwyżki podaży nad popytem w lata urodzaju oraz zróżnicowana oferta w przygotowaniu towaru do handlu powoduje, że producent o małej skali produkcji jest słabym partnerem dla handlowców.

Także ograniczenia w ostatnich latach wywozu ziemniaków jadalnych z Polski do innych krajów z uwagi na wymogi zachowania bezpieczeństwa fitosanitarnego powodują, że ceny krajowe za ziemniaki jadalne nie są atrakcyjne dla ich producentów [Nowacki 2012a]. Przeprowadzona analiza cen ziemniaków jadalnych w kraju skłania do następujących wniosków:

- aby uzyskać wyższy udział ceny hurtowej płaconej producentowi w cenie detalicznej ziemniaka jadalnego, rolnicy muszą uzyskać korzystniejszą pozycję negocjacyjną z handlowcami przez organizowanie się w grupy producenckie,
- progresywny system podatkowy zależy od wysokości marży handlowej stosowanej przez handlowca; czym marża handlowa (po odjęciu kosztów własnych poniesionych na uszlachetnianie towaru, zaistniałe straty, itp.), tym wyższa powinna być także stopa opodatkowania.

Literatura

- Cholewa M. (red.). 2011: *Produkcja, koszty i dochody z wybranych produktów rolniczych 2009-2011*, IERiGR-PIB, Warszawa.
- Nowacki W. 2009: *Czynniki wpływające na opłacalność produkcji ziemniaka w Polsce*, Roczn. Nauk. SERIA, t. XI, z. 2, s. 320-323.
- Nowacki W. 2012a: *Jak uzdrowić rynek ziemniaka*, Agrotechnika, nr 10.
- Nowacki W. 2012b: *O kierunkach zmian w uprawie ziemniaka*, Streszczenia z konferencji pt. *Ziemniak spożywczy i przemysłowy oraz jego przetwarzanie*, Jugowice 8-10 maja, s. 37.
- Rembeza J. 2011: *Sezonowe zmiany cen ziemniaków*, *Ziemniak Polski*, nr 4, s. 4-8.
- Rembeza J. 2012: *Czynniki kształtujące koszty i opłacalność w produkcji ziemniaka*, [W:] J. Chotkowskiego (red.), *Produkcja i rynek ziemniaka*, Wieś Jutra, Warszawa, s. 21-30.
- Rocznik statystyczny rolnictwa 1992-2012*: GUS, Warszawa.
- Rynek ziemniaka. Stan i perspektywy*. 2011: Analizy rynkowe, nr 38, MRiRW, ARR, IERiGŻ-PIB, s. 26.

Summary

The study presents the changes in prices for potatoes in Poland in the last 10 years. It has been proven that the level of prices for potatoes was variable between and depend on where they are sold. Retail prices of potatoes were on average 2-5 times higher than the prices paid to farmers. It also showed regional variation in prices in the wholesale markets in the country. Level of retail prices of potatoes depended on where and how to prepare the sale of goods on the market. The high variability and low prices to discourage farmers to grow the potatoes.

Adres do korespondencji
dr Wojciech Nowacki
Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin Oddział w Jadwisinie
Zakład Agronomii Ziemniaka
ul. Szaniawskiego 15, 05-140 Serock
tel. (22) 782 72 20
e-mail: w.nowacki@ihar.edu.pl